

Educació emocional en alumnes amb altes capacitats

Montserrat Romagosa. Psicopedagoga membre del Grup de Treball d'Altes Capacitats del Col·legi Oficial de Pedagogs de Catalunya.

E-mail: mromago4@xtec.cat / psicologiabcn@gmail.com

Resum (abstract) L'educació emocional en tota situació educativa és fonamental. En determinades ocasions, aquesta necessitat és molt més significativa. Estem parlant dels nens i nenes amb altes capacitats els quals, per les seves característiques, presenten un singular conflicte cognitiu derivat de la distància que hi ha entre el desenvolupament intel·lectual i el desenvolupament emocional. Tot i que els pares dels alumnes d'altres capacitats poden considerar-se d'alguna manera "afortunats" en molts sentits, per tenir aquest tipus de fill/filla, han d'enfrontar-se també a reptes i problemes únics relacionats amb la sobredotació i el talent. Si fem una mirada retrospectiva a tot al que s'ha escrit sobre les altes capacitats, veurem amb freqüència que s'han dedicat més esforços a l'estudi del desenvolupament intel·lectual i de l'aprenentatge acadèmic d'aquesta alumnes, a través de programes i metodologies específiques, que no pas a l'estudi i investigació de les "altres" necessitats relacionades amb els aspectes emocionals i d'orientació personal i familiar. És urgent doncs l'educació emocional amb els nens d'altres capacitats.

Objectius

- Descriure com són els nens amb altes capacitats
- Explicar com se senten aquestes alumnes
- Sensibilitzar als docents de les necessitats educatives d'aquests alumnes
- Recolzar les famílies i els professionals educatius
- Divulgar la necessitat de treballar l'educació emocional dins l'escola
- Crear i dotar les eines per detectar aquestes necessitats

El nen amb altes capacitats (AC) i el seu context

Quines són les necessitats socials i emocionals dels nens dotats?

En gran mesura, les necessitats dels nens dotats són les mateixes que les d'altres nens. Fan el mateix desenvolupament de les seves etapes, encara que sovint els passa a una edat més jove (Webb & Kleine, 1993) Els nens amb altes capacitats (AC) poden tenir el mateix potencial de problemes que els altres. Algunes de les necessitats i dels problemes però, sembla que passen més sovint i coincideixen entre els nens dotats

Tipus de problemes

És molt útil la detecció d'aquests problemes per a conceptualitzar les necessitats d'aquests nens a causa de la interacció amb el context (per exemple, la família, l'escola o l'entorn cultural) i els que sorgeixen internament a causa de la moltes característiques específiques d'aquests nens. La diversitat intel·lectual i els atributs de la personalitat que els caracteritzen cal assenyalar-los des del principi. Aquestes característiques poden ser fortes, però els problemes potencials també poden estar associats amb ells (Clark, 1992; Seago, 1974).

Els problemes derivats del desenvolupament intel·lectual

1. Els nens superdotats intel·lectualment poden comprendre conceptes abstractes, però poden ser incapaços de fer front a aquests conceptes emocionalment, donant lloc a intenses preocupacions sobre la mort, el futur, el sexe i altres temes similars.
2. El desenvolupament físic dels nens superdotats pot conduir a una incapacitat per completar una tasca que són capaços d'imaginar intel·lectualment. El perfeccionisme pot tenir un paper en aquesta frustració.
3. Un nen superdotat pot ser capaç de participar en les converses dels adults sobre temes com l'escalfament global o la fam al món i al cap d'un minut es poden queixar perquè un germà li ha pres la joguina favorita.

Problemes derivats de l'avançada capacitat de raonament verbal

1. Els nens superdotats poden ser augmentatius. Els pares i altres adults han de recordar que, si bé s'ha de donar crèdit als arguments lògics i convincents, un nen és encara un nen i requereix d'una disciplina adequada, no importa si el raonament és intel·ligent. Els nens que veuen que poden manipular els adults poden sentir-se molt insegurs.
2. Els nens superdotats poden ser manipuladors. Els pares i altres adults han de tenir cura de no permetre aquesta manipulació.
- 3 El vocabulari sofisticat i avançat i el sentit de l'humor pot fer que els nens superdotats generin un mal entès, i per això se sentin inferiors i rebutjats. Aquesta és una raó per la qual els nens dotats prefereixen estar a prop dels nens grans i els adults.

Problemes derivats del perfeccionisme i la seva part emocional. Les Sensibilitats

1. El perfeccionisme pot conduir a la por al fracàs, això pot provocar a un nen dotat negar-se fins i tot a intentar alguna cosa, per tal d'evitar el fracàs. Fins i tot fent una tasca.
2. L'observació, imaginació i la capacitat de veure més enllà del que és obvi pot causar a un nen dotat a aparèixer tímid, frenat en les noves situacions, mentre està considerant totes les conseqüències.
3. Un nen superdotat pot requerir tots els detalls abans de contestar preguntes i oferir ajuda, el que li semblen socialment tímid.
4. La sensibilitat intensa pot fer que els nens dotats no acceptin les crítiques, o fins i tot manifestin una ira general, molt personal. Desaires de la infància no surten de l'esquena.
5. Sensibilitat i bon desenvolupament del sentit del que és correcte i incorrecte pot portar a una preocupació per les guerres, nens morint de fam, la contaminació, la injustícia, la violència, etc. Si ells estan sobrecarregats d'imatges i discussions d'aquests temes, poden convertir-se en introvertits, marginats o fins i tot patir de "depressió existencial".

Una Solució: Ajudar a nens superdotats a fer front a les emocions intenses.

Trets personals dels nens amb AC

Alguns dels trets comuns que poden estar associats amb punts forts característics dels nens amb AC es mostren a continuació, adaptat de Clark (1992) i Seagoe (1974).

És impacient amb els altres i necessita la informació de manera ràpida.
No li agrada la rutina bàsica, és inquisitiu i fa preguntes molt compromeses.

Té una forta motivació intrínseca. Per tant, té una força de voluntat que és resistent a la direcció.

Fa èmfasi a la veritat, l'equitat, les preocupacions i el joc net i té preocupacions humanitàries.

Tracta d'organitzar les coses. Són constructors de regles complicades i les persones sovint els veuen com autoritaris.

S'avorreix a l'escola i amb els companys de la mateixa edat, té unes altes expectatives de si mateix i això el converteix en intolerant i com que és perfeccionista té baixa tolerància a la frustració, a vegades es pot deprimir si no aconsegueix el que es proposa. És creatiu, li agrada veure i descobrir les noves formes de fer les coses.

Descuida a les persones donat que tenen una gran capacitat d'atenció i seva persistència fa que es resisteixi a la interrupció;

Té una gran sensibilitat a les crítiques i té un gran desig de ser acceptat pels altres, per tant, un gran temor al rebuig dels companys.

L'alta energia, l'estat d'alerta, la frustració amb la inactivitat; l'entusiasme, pot ser vist com un trastorn per dèficit d'atenció i hiperactivitat.

És Independent, prefereix fer un treball individualitzat;

Té diversos interessos i poden aparèixer com a grans desorganitzadors tot i tenir habilitats; poden ser versàtils i dispersos; és frustrat per la falta de temps. Tenen un fort sentit de l'humor i per això també pot arribar a ser el "pallasso de la classe".

Les característiques dels nens d'AC poden conduir a problemes socials i emocionals que els pot afectar el seu desenvolupament emocional i social. Per entendre el nen amb AC completament, és una bona idea veure com les seves AC poden influir en el seu comportament. Aquestes característiques són poques vegades intrínsecament problemàtiques per si mateixes, sovint, les combinacions d'aquestes característiques, donen lloc a patrons de conducta com ara:

➤ El Desenvolupament desigual: La frustració intensa pot donar lloc a esclats emocionals.

Les habilitats motores, especialment fina de motor, sovint no coincideixen amb el desenvolupament de les capacitats cognitives conceptuals, en particular en pre-escolar els nens superdotats (Webb & Kleine, 1993). Aquests nens poden veure en la seva "ment ull" el que volen fer, construir, o dibuixar, però, les habilitats motores no els permeten assolir l'objectiu.

Les Relacions. Els nens en edat preescolar i a primària, els nens dotats, en particular superdotats, intenten organitzar a la gent i les coses. La recerca de coherència posa l'accent en "les regles", que tracten de aplicar als altres. Inventen jocs complexos i tracten d'organitzar els seus companys de joc, sovint provocant ressentiment en els seus companys.

La excessiva auto-crítica. La capacitat de veure les possibilitats i alternatives pot implicar que els joves vegin imatges idealistes del que podria ser, i al mateix temps enfonsar-se, perquè veuen que estan per sota de l'ideal (Adderholt-Elliott, 1989; Powell i Haden, 1984; Whitmore, 1980).

La multipotencialitat Aquests nens solen tenir diverses funcions avançades i poden participar en diverses activitats a un grau gairebé frenètic. Tot i que poques vegades és un problema per al nen, pot crear problemes per la família, així com els dilemes, quan les decisions han de ser sobre la selecció de carrera (Kerr, 1985, 1991).

Els nens AC amb discapacitat. Les discapacitats físiques poden portar a dificultats socials i emocionals. L'intel·lecte pot ser alt, però les dificultats de motor, com ara la paràlisi cerebral, pot impedir l'expressió del potencial.

La deficiència visual o auditiva o d'una discapacitat d'aprenentatge pot causar una

complicada frustració. Els nens superdotats amb discapacitat tendeixen a avaluar-se a si mateixos més del que són capaços de fer que en les seves habilitats importants (Whitmore & Maker, 1985).

Problemes de fonts externes La manca de comprensió per part dels adults i dels iguals, o de suport i, l'ambivalència de vegades real o l'hostilitat, crea importants problemes (Webb & Kleine, 1993). Alguns patrons d'aquest problemes comuns són:

Cultura escolar i Normes. Els nens superdotats, per definició, són "inusuals" en comparació amb els nens de la mateixa edat i requereixen diferents experiències educatives (Kleine & Webb, 1992), les escoles, però, generalment tenen els nens per grups d'edat i el nen sovint té un dilema: complir amb les expectatives del professor o ser vist com un inconformista.

Les Relacions Els nens superdotats necessiten diversos grups de companys, perquè els seus interessos són tan variats. Els seus nivells avançats d'habilitats poden fer que prefereixen als nens grans. Aquests nens són sovint considerats com a "solitaris". El conflicte entre encaixar amb els altres i ser un mateix pot ser molt estressant.

La Depressió. La depressió pot venir a causa d'estar enutjat amb un mateix o en una situació sobre la qual es té poc o cap control. En algunes famílies, l'avaluació contínua i la crítica s'accentua - la pròpia i la dels altres - és un tòpic real. Qualsevol tendència natural a l'auto-avaluació és probable que s'influi. La depressió en el baix rendiment acadèmic pot ser més gran.

De vegades la no adequada col·locació educativa pot fer que el jove talent se senti atrapat en un món a càmera lenta. La depressió pot donar lloc, perquè el nen se sent atrapat en una situació immutable.

Les relacions familiars. És especialment a les famílies on s'influeix en el desenvolupament de la competència social i emocional.

Quan hi ha problemes, no és perquè els pares conscientment decideixen crear dificultats per als nens superdotats, és perquè els pares no tenen informació sobre nens superdotats, potser per la manca de suport a l'escola, o es tracta de fer front als seus propis problemes personals sense resoldre.

Investigació empírica

Es tracta d'un estudi realitzat en una escola concertada dirigit al tractament de les altes capacitats (AC), tenint en compte la incidència de l'educació emocional. L'estudi s'ha fet sobre un total de 1.144 alumnes, s'han detectat 14 nens i nenes amb AC. Això suposa un 1'21 % de tot l'alumnat. En la intervenció s'ha tingut en compte les propostes del marc teòric, algunes de les quals s'acaben d'esmentar.

Resultats de l'escreening

Després d'haver implantat el programa al llarg de tot un curs, podem concloure el següent.

A les proves inicials a l'**Educació Infantil** s'han detectat 6 nens amb precocitats.

D'aquests 6, n'hi ha dos a P-3, 2 a P-4 i 2 a P-5. Cap d'ells ha estat diagnosticat per un professional. Ha estat l'escola que mitjançant un expert en altes capacitats, ha detectat aquest alumnat.

A Primària, s'han detectat 3 nens a 1er del Cicle Inicial, 2 a 1er de Cicle Superior.

D'aquests de cicle inicial, només n'hi ha un amb diagnòstic fet per professionals.

De cicle superior, no n'hi ha cap amb diagnòstic.

A l'ESO n'hi ha 5 de detectats. 4 són talents acadèmics, 1 talent artístic i dos sense diagnòstic.

A **Batxiller** no es va detectar cap. Tots ells presentaven diverses característiques: dificultats en les relacions, introversió, tendència a l'aïllament, desconexió, lideratge, entre d'altres. Gran capacitat d'aprenentatge, i en alguns casos baix rendiment acadèmic.

Les famílies expressaven contínuament la seva preocupació, i els professors demanaven assessorament per atendre aquest alumnat.

Intervenció

Després d'haver elaborat el programa i haver identificat els nens amb AC, es va començar a treballar amb alumnat detectat. Es varen fer grups per etapes: infantil, primària, secundària.

A **infantil** es va proposar treballar dues hores a la setmana en horari lectiu. L'experta en altes capacitats va desenvolupar exercicis de creativitat, on l'alumnat treballa totes les competències bàsiques en un espai sense límits. El mateix alumnat va seleccionant les seves preferències.

A **primària** també disposava de dues hores a la setmana i s'aprofitaven els continguts de les matèries per aprofundir i enriquir els coneixements. Una hora era destinada a aquesta ampliació de coneixements i l'altre a treballar projectes conjunts especialment els relacionats amb la ciència.

A **secundària** es va optar directament per un projecte totalment diferenciat dels continguts curriculars, es va iniciar un projecte d'elaboració d'un llibre que realitzaria cada alumne. La tasca d'investigació i elaboració dels continguts els va entusiasmar per la infinitat d'informació que podem trobar i organitzar.

Avaluació continua del procés

Des de la conscienciació de l'equip directiu de l'escola sobre la necessitat d'atendre a aquest alumnat, afegint la demanda continuada de les famílies davant la problemàtica que presentaven alguns d'aquests alumnes, es va determinar la necessitat de treballar en un projecte específic. Gràcies a això, el professorat es va sensibilitzar més i alhora va estar satisfet del recolzament que això els suposava alhora de treballar adequadament amb aquests nois i noies. En tan sols un curs, les famílies van veure com els seus fills tornaven a gaudir de l'escola i explicaven amb entusiasme els treballs que realitzaven en el seu espai "sense límits". Molts d'ells van deixar de tenir problemes de relació, es van obrir molt més i acceptaven millor les classes ordinàries, donat que ells tenien el seu punt d'escapament que els permetia ser ells mateixos.

Els resultats van ser molt exitosos. Tant és així que enguany, també s'està plantejant una metodologia semblant per a aquells nens que destaquen acadèmicament i que, degut al seu ritme d'aprenentatge, s'avorreixen. Aquests nois sovint acaben presentant problemes de conducta. D'aquesta manera tenen el seu espai propi i es poden desenvolupar al seu propi ritme. Això sí, no avançant mai continguts curriculars.

Prospectiva

A partir de l'experiència acumulada, de cara al futur es visualitza la prospectiva següent. En primer lloc, convé utilitzar la flexibilitat a l'Educació: Els nens superdotats necessiten experiències educatives diferents i més flexibles.

A continuació s'ofereixen set propostes d'educació flexible i dinàmica, relativament fàcil d'implementar en la configuració de la majoria de les escoles (Cox, Daniel & Boston, 1985). Són: entrada anticipada; acceleració de curs; nivell avançat de cursos, cursos de compactació, el progrés continu a l'aula regular; inscripció simultània en classes avançades, i una avaluació adaptada. Aquestes opcions es basen en la competència i van demostrar la capacitat. Deixar que el nen sigui ell mateix, sense frens.

Els pares dels nens superdotats solen tenir poques oportunitats de parlar amb altres pares de nens superdotats. Els grups de discussió ofereixen oportunitats per a "intercanviar receptes de criança dels fills" i la criança dels fills (experiències). Aquestes experiències proporcionen una perspectiva, enfocada al la seva situació personal, així com informació específica (Webb, I DeVries, 1993).

Els pares són especialment importants en la prevenció de problemes socials o emocionals. L'ensenyament, no importa com sigui, moltes vegades no pot substituir la part educativa dels pares si és inadequada. En canvi, si tenen ambients familiars de suport, poden contrarestar les experiències escolars infelices. Els problemes es poden prevenir mitjançant la participació dels pares quan els nens són petits. Especialment els pares, han d'entendre les característiques que poden fer que els nens superdotats semblin diferents o difícils.

Educar i involucrar als professionals. Concentrar esforços per la participació d'aquests professionals tant a nivell de Govern com a les reunions locals, associacions i en programes. Cal fomentar una educació contínua en els nens superdotats. Els pediatres, psicòlegs, i altres solen tenir poca capacitació sobre els nens superdotats, i per tant pot oferir poca ajuda als pares

Hi ha molts nens i nenes que no estan detectats ni ho estaran a les escoles; aquests, necessiten un suport professional per acceptar i entendre les seves diferències, doncs poden tenir problemes de socialització. Ens cal recolzar a les famílies, primeres educadores dels seus fills, per poder donar resposta als nens d'aquestes característiques. Cal iniciar un camí per construir aquest marc de l'educació emocional, i més encara, quan aquests nens poden presentar símptomes de disincronia necessitant d'una intervenció específica sobre aquest tema.

Questions i/o consideracions pel debat Que s'entén per atenció a la diversitat? Quantes coses sabem sobre aquests nens i les seves famílies. Què podem fer per arribar a les escoles i a l'Administració. Què podem fer perquè se'ns escolti? Què passaria si aquests nens fossin detectats a temps i rebessin una atenció adequada?

Bibliografia

- Adderholt-Elliott, M. (1989). *Perfectionism: What's so bad about being good?* Minneapolis: Free Spirit.
- Abaurrea, V. y García, J.M. (1997). *Alumnado con Sobredotación Intelectual-Altas Capacidades. Orientaciones para la Respuesta Educativa*. Pamplona: Gobierno de Navarra.
- Caño, M., Elices, J.A., Palazuelo, M^a.M. (2003). *Alumnos Superdotados. Un enfoque educativo*. Junta Castilla-León.
- Castelló, A., Martínez, M. (1999). *Alumnat excepcionalment dotat intel·lectualment*. Generalitat de Catalunya.
- Clark, B. (1992). *Growing up gifted*. New York: Merrill.

- Cox, J., Daniel, N., & Boston, B.O. (1985). *Educating able learners: Programs and promising practices*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Halsted, J.W. (1994). *Some of my best friends are books: Guiding gifted readers*. Dayton, OH: Ohio Psychology Press.
- Jimenez, C. (2000). *Diagnóstico y educación de los más capaces*. UNED. Comunidad de Madrid: MECD
- Kerr, B.A. (1985). *Smart girls, gifted women*. Dayton, OH: Ohio Psychology Press.
- Kerr, B. (1991). *A handbook for counseling the gifted and talented*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Kleine, P.A., & Webb, J.T. (1992). *Community links as resources*. In *Challenges in gifted education: Developing potential and investing in knowledge for the 21st century* (pp. 63-72). Columbus, OH: Ohio Department of Education.
- Perez, L., Dominguez, P. (2000). *Superdotación y adolescencia. Características y necesidades en la Comunidad de Madrid*. Madrid, Consejería de Educación de la C.M.
- Powell, P.M., & Haden, T. (1984). *The intellectual and psychosocial nature of extreme giftedness*. *Roeper Review*, 6(3), 131-133.
- Seagoe, M. (1974). *Some learning characteristics of gifted children*. In R. Martinson, *The identification of the gifted and talented*. Ventura, CA: Office of the Ventura County Superintendent of Schools.
- Webb, J.T., & DeVries, A.R. (1993). *Training manual for facilitators of SENG model guided discussion groups for parents of talented children*. Dayton: Ohio Psychology Press.
- Webb, J.T., & Kleine, P.A. (1993). *Assessing gifted and talented children*. In J. Culbertson and D. Willis (Eds.), *Testing young children* (pp. 383-407). Austin, TX: Pro-Ed.
- Whitmore, J.R. (1980). *Giftedness, conflict and underachievement*. Boston: Allyn & Bacon.
- Whitmore, J.R., & Maker, C.J. (1985). *Intellectual giftedness in disabled persons*. Rockville, MD: Aspen.

Webgrafia

- <http://www.gobiernodecanarias.org/educacion/3/Usrn/SIMPAC/scripts/login.asp>
<http://www.aprendemas.com/REPORTAJES/P1.asp?Reportaje=1313>
<http://www.altacapacidad.net/>